

“עגלה משלשת ועז משלשת ואיל משלש” על שלושה טעמים במעשה הקרבנות

שאיפותינו הרוחניות והלאומיות מגיעות אל שיאן במקדש ה' – והנה דווקא שם פוגשים אנו את הטלאים בפעיייתם האחרונה ואת דמם הניגר על המזבח, רעיון שהוא זר ומנוכר לבן דורנו. אמנם רובנו אוכלים בשר ללא נקיפות מצפון רבות, אך אנו נוהגים לקנותו במרכול כשהוא ארוז כאוכל דומם, ללא קשר רגשי אל פרכוס החיים האחרון... הבעיה במקדש קשה הרבה יותר.

כמיהתנו לבניין בית קודשנו נותרת אפוא קרועה ושואלת: לשם מה!?

ובטרם נשיב, הנה שתי הסתייגויות הממתנות את השאלה:

האחת היא שבינינו לבין חוויית הקרבן מפרידות אלפיים שנות חורבן. ניתן לשער שאילו בטלה מאתנו, חלילה, מצות ברית המילה בשל גזירותיה של מלכות הרשעה, היה חידושה כעבור דורות רבים נתקל בקשיים דומים. המעמד של חיתוך עורלת התינוק ומציצת דמו מול קהל חוגגים איננו נעים וקל – הן ברעיון והן במעשה – אך הידיעה המושרשת בנו מדורי-דורות, שמדובר על מצות ה' ועל חידוש בריתנו עמו, מפיגה את הקושי ומאירה את הטוב והיפה שבמצווה.

ההסתייגות השנייה נוגעת למעמדם של הקרבנות בעבודת המקדש. חשוב לזכור שבמקדש עומד המזבח בחוץ, בחצר. ליבו של המקדש הוא קודש הקודשים, ולשם מובא הדם רק ביום הכיפורים. תפקידו של קודש הקודשים במשך כל ימות השנה הוא לשמור את לוחות הברית ואת ספר התורה, ולהנביע עמם את הקול הנשמע מעל הכפורת: “ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו, וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפורת אשר על ארון העדות, מבין שני הכרבים, וידבר אליו” (במדבר ז', פט). ובכן, דרך קודש הקודשים מגיעה הנבואה ומשתמר השיח המתמיד בין הקב"ה לעמו – הוא מדבר, ואנו שומעים.

על היחס המתקיים בין מה שבחוץ לבין מה שלפני-ולפנים – שהשמיעה בקול ה' עדיפה על הקרבן – עמדו הנביאים, כדבר ירמיהו: “כי לא דיברתי את אבותיכם ולא ציויתים ביום הוציאני אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח. כי אם את הדבר הזה ציויתי אותם לאמר: שמעו בקולי”... (ז', כב-כג).

ואולם, גם אחרי טענתנו שְלֵבַת הכמיהה לבית המקדש הריהי אל דיבורו התדיר של הקב"ה – היוצא מבין שני הכרובים ונשמע לנו דרך הנבואה העתידה להתחדש – עדיין נותרה במקומה שאלת הצורך בקרבנות.

אפשר שִׁיצוּהָ האדם לעבוד את ה' רק במחשבה מופשטת, וכפי שאולי ראוי יותר מכול, שהרי כל דימוי ודמיון שלנו – משעה שהננו מבטאים אותו בדרך כלשהי – רק מקטין את דמותו יתברך. אך עבודת המחשבה המופשטת תהפוך את הזיקה בין האדם לא-לוהיו לאֲנִמִּית וחסרת עוצמה קיומית, לזיקה שתידלדל ותתפוגג תוך זמן קצר, שאי אפשר להעבירה מאב לבן ולהורשה מדור לדור. האדם זקוק להמחשת עבודתו כדי לשתף את רגשותיו ואת שאר כוחות חייו בעבודת ה', וכך לתת לעבודה זו עוצמה וכוחות חיים.

התורה הגבילה מאוד את ההמחשה בשל קרבתה לרעיונות אליליים, אך לא אסרה אותה – (ודוק: בהמחשת עבודת האדם את ה' מדובר כאן, ולא חלילה בהמחשת הקב"ה עצמו, שהיא איסור גמור!). האדם המעלה את בהמתו לקרבן חש שהוא מגיש לקב"ה מתן בעל ערך, דבר שיש בו חיים. עצם הנתינה לה' היא ביטוי של האדם לעבודתו את ה', וממילא גם ביטוי לזיקה שהוא יכול ליצור אליו.

***

נבחר את הדברים מכיוון נוסף, הוא הטעם השני אשר ברצוננו להטעים במעשה הקרבנות:

דם הקרבן הנשפך אל יסוד המזבח הוא דם הנפש של הבהמה. חז"ל קשרו במקומות רבים את הקרבנות אל התפילה – ואף שלוש תפילותינו שבכל יום (ובשבת ארבע), מכוונות הן כנגד קרבנות הציבור.

הנה, כך מגדירה חנה את תפילתה בשיחתה עם עלי הכוהן: "וַתַּעַן חָנָה וַתֹּאמֶר: לֹא אֶדְוְנִי, אִשָּׁה קִשְׁת רֹיחַ אֲנִי, וַיֵּין וְשָׁכַר לֹא שָׁתִיתִי, וְאֶשְׁפּוֹךְ אֶת נַפְשִׁי לִפְנֵי ה' (שמואל-א' א', טו). ובכן, האדם שופך את נפשו לפני ה' בתפילתו, ומבטא זאת – בין השאר – בכך שהוא שופך את נפשה של בהמתו לפני ה'. אלא ששפיכת נפש של בהמה היא שפיכת דם-נפשה אל יסוד המזבח, ושפיכת נפשו של המקריב היא תפילתו בדם לבו השבור; (ואם לא ישפוך המתפלל את נפשו בעוד דם קרבנו נזרק אל קירות המזבח, הרי ודאי אין כל טעם בשפיכת נפשה של בהמתו לבדה). אמור מעתה כי בקודש הקודשים מדבר הקב"ה מבין שני הכרובים, ואנו שומעים; ובהביאנו קרבן – בתפילה ליד המזבח – הרי אנו המדברים, והוא השומע אותנו.

עֲגָלָה מְשֻׁלָּשֶׁת וְעֵז מְשֻׁלָּשֶׁת וְאֵיל מְשֻׁלָּשׁ

ועדיין לא נחה דעתנו בדבר צערה של הבהמה, ועדיין תוהים אנו: על שום מה?

נסה אפוא להשיב, בהביטנו אל מחנה השכינה. המשכן והמקדש מורכבים ממבנה ומחצר, היא העֲזָרָה. נראה שהמבנה הוא מקום שכינתו של הקב"ה, בדרגות שונות, ושם נועד הוא עם האדם. החצר נראית בעליל כמקום בדרגה נמוכה יותר, ותפקידה העיקרי הוא להכשיר את האדם לקראת כניסתו אל מפגש ההיוועדות עם הקב"ה בתוך אוהל מועד.

ושני יסודות בחצר: בחצר המשכן עמד הכיור – (ובמקדש עשרה כיורות וים-של-שלמה) – וממנו קידשו הכוהנים את ידיהם ורגליהם לפני עבודתם; ובחצר עמד גם המזבח (ובמקדש נוספו לו שולחנות ומתקנים לצורכי הקרבן).

הכיור והים שימשו לטהרה, המזבח וסביביו שימשו לכפרה. לאמור: לא די לנכנס להיוועדות עם ה' שייטהר, עליו גם לכפר על עוונותיו – כי בלא כפרת העוונות (ובשם כלל ישראל), היאך יעמוד מול בוראו וקונו?! רק לאחר שעבר את מסלול הטהרה והכפרה רשאי הוא להיוועד עם הקב"ה בקודש פנימה, וביום הכיפורים אף בקודש הקודשים.

כאן נמצאת הבעיה: סליחה איננה ויתור, וכפרה שאין בה כאב אינה כפרה. אכן, הקב"ה הינו א-ל מלא רחמים; הוא מוכן ללכת דרך ארוכה עד-אין-קץ לקראת האדם כדי למצוא לו נתיב של כפרה ותיקון, אך הוא איננו וְתָרַן, ו"כל האומר הקב"ה וְתָרַן הוא, יוותרו חייו" (בבא קמא נ ע"א). יתד נעוצה אפוא, כחרב בחצר המקדש, לאמור: שלם ישלם החייב, כי חָטָא, ורק אז יכופר לו חָטָאוּ.

חזרה בתשובה, חרטה מעומק הלב – ובעיקר הכרה אמיתית בטעות – הינן כואבות עד מאוד, בדומה לגמילה מסמים ממכרים. אם השב איננו חש בכאב הזה, אנא, יבדוק מחדש את תשובתו. כפרת הקרבן על גבי המזבח הריהי אפוא חלק מכאב התיקון, הכאב ההכרחי בנסיבות הללו, בבחינת "אֲשֶׁרֵי אָנוֹשׁ יוֹכִיחֵנוּ אֵלֹהִים ... כִּי הוּא יִכְאֵיב וְיִחַבֵּשׁ, יִמְחָץ וְיִדְוֵי תַרְפִּינָה [= תַרְפָּאנָה]" (איוב ה', יז-יח).

הבה נדגים זאת בקרבן החטאת אשר חייב אדם שחילל את השבת בשוגג. הוא הפר את האות ואת הברית אשר כרת ה' עִמָּנוּ – ואילו עשה זאת במזיד היה חייב כרת, ואולי אף מיתת בית דין. והנה, לאחר שיעשה האיש תשובה, ייאלץ ליטול כְּבֹשֶׁה מעֲדָרוֹ – טליה תמימה שהספיקה לקפץ במרעה בחדווה רק חודשים ספורים – להביט בעיניה השואלות, לשחוט אותה בעֲזָרָה לקול פעייתה האחרונה, ולהניח לכוהנים לקבל את דמה ולזרקו על קירות המזבח לשם כפרתו שלו.

אם כל צערו של החוטא יסתכם בשחיטת הבהמה וצערה, הרי ודאי יוגדר קרבנו "זִבַּח רְשָׁעִים תֹּעֵבָה" (משלי כ"א, כז), כדבר חז"ל במסכת שבועות (יב ע"ב). אך אם צערו על חטאו אמיתי הוא, והחלטתו לתקן בוקעת ועולה מעמקי לבבו, מצטרף צערו המשותף לצער הבהמה על שחיטתה להמחשת האמת הנחרתת בנפשו בדבר פגם החטא וכאב הכפרה והתיקון. או-אז, אפשר שיחשוב האיש באותו רגע מה אמור היה לעלות בגורלו אלמלא נתן לו הקב"ה – ברחמיו ובחסדו – פתרון של כפרה ותיקון. הוא לא ישכח לסמוך את ידיו על ראש הכִּבְשָׁה בכל כוחו, ולומר: "זו כפרתי". היא תלך לשחיטה, ואני לתיקון חטאי.

***

ההסבר השלישי של תכלית הקרבנות הוא המורכב והבעייתי מכולם, לטעמנו.

הדרך שבה בחר הקב"ה לגלות את כבודו לעמו ישראל בחושיהם (מלבד ההתגלות הנבואית, המנותקת מן החושים), היתה באמצעות הענן והאש, ומקראות רבים מעידים על כך, במעמד הר סיני ובמקומות נוספים. וכך נאמר על הענן והאש אשר נתגלה בהם כבודו: "וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד ה' עַל הַר סִינַי וַיְכַסְהוּ הָעֲנָן שְׁשֵׁת יָמִים... וּמָרָאה כְּבוֹד ה' פָּאֵשׁ אוֹכֵלֶת בְּרֹאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" (שמות כ"ד, טז-יז).

ההתגלות היחידאית בסיני הופכת במשכן ובמקדש להתגלות מתמדת. מזבח הקטורת מייצג את התגלות ה' בענן (הקטורת); מזבח העולה מייצג את התגלותו בָּאֵשׁ האוכלת (את הקרבן).

ומדוע צריכה האש לאכול? – כאן נמצאים אנו בנקודת החיכוך שבין הופעתו כלילת השלמות והטוהר של הקב"ה לבין עולמנו הפגום והחסר אשר בו היא מופיעה. המגע בין השלם לחסר הוא סתירה מובנית בנקודת החיכוך בין השניים, וסתירה זו היא פשר הכאב שבמגע. זוהי סתירה מעין הסתירה בין הקור והחום במקום מפגשם. בנקודת החיכוך אנו נעמוד בפני הברירה בין 'עילאה גבר' לבין 'תתאה גבר' (מושגים הלכתיים שנועדו לקבוע במפגש בין קר לחם – מי מביניהם גובר – והאם בנקודת החיכוך נחשב האוכל כקר או כחם לעניין בליעת איסור, דיני בישול בשבת וכדומה. 'עילאה גבר' הוא אמירה שהעליון גובר בתכונתו על התחתון. 'תתאה גבר' הוא הפכו). בנקודת החיכוך בין השלם לבלתי שלם לענייננו חייב להיות שעליון יגבר, ומשמעו, שהתחתון יאוכל. זהו המחיר הנדרש למפגש הבלתי אפשרי עם העליון, השלם, הקדוש, הקדוש ברוך הוא. בלא מחיר זה יטושטש ההבדל בין הקודש לחולין, בין טוהר לטמא, בין הקב"ה לאדם. לחלופין, ייאמר במקום המפגש שהקב"ה מוכן לרדת אל

עגלה משלשת ועז משלשת ואיל משלש

מתחת לעשרת הטפחים, אל מקום רימה ותולעה, רוחניות ויצריות. אמירה זו היא עבודה זרה גמורה. עובדיה לא הבינו זאת. לכן תרגמו את הקרבן והאש האוכלת לתאוות מאכל גופנית של האלוה-ה כביכול. ישראל, היודעים שלא ירד הקב"ה אל רמת מקום שיצר שוכן בו, מבינים את משמעות מקום המפגש ואת הצורך לשלם בו את גודל המחיר. לא ניתן לדלג על נקודת החיכוך בסתירה הכואבת שבין השניים – לא עליה ולא על מחירה – אם רצוננו שתשרה השכינה בתוכנו. "ומי מכללל את יום בואו ומי העומד בהראותו, כי הוא פֶּאֶשׁ מְצַרְף וּכְבוֹרִית מְכַבְּסִים" (מלאכי ג', ב).